

Tolstoy Leo

Jumalallista ja inhimillistä

Лев Толстой

Jumalallista ja inhimillistä

«Public Domain»

Толстой Л. Н.

Jumalallista ja inhimillistä / Л. Н. Толстой — «Public Domain»,

Содержание

JUMALALLISTA JA INHIMILLISTÄ	5
Конец ознакомительного фрагмента.	20

Tolstoy Leo, graf Jumalallista ja inhimillistä / eli vielä kolme kuolemaa

JUMALALLISTA JA INHIMILLISTÄ

EL!

VIELÄ KOLME KUOLEMAA

[Tämän kertomuksen alaotsake "Vielä kolme kuolemaa" viittaa tekijän jov. 1859 julkaisemaan kertomukseen "Kolme kuolemaa."]

I

Venäjällä se tapahtui, 70-luvulla, jolloin vallankumoukselliset jahallitus keskenänsä taistelivat.

Venäjän eteläisten läänien kenraalikuvernööri, muuan kookassaksalainen, viikset harvat, katse päättävä ja kasvot ilmeikkäät, yllään sotaherran uniformu, valkoinen Yrjön risti kaulassa, istuiillalla kirjoituspöytänsä ääressä, jota neljä värillistä tuohustavalaisi. Hän tarkasteli ja allekirjoitteli sihteerin sinne tuomiapapereita, piirtäen pitkillä kynänvedoilla: "Generalleitenant se ja se" ja pannen sitten valmiit paperit syrjään yhteen kasaan.

Vakaana ja silmäkulmiansa rypistellen kenraali allekirjoitti muunmuassa asiakirjan, jossa Novorossiskin yliopiston käynyt kandidaati Anatolii Svjetlogub, salaliitosta nykyistä hallitusta vastaan, määrätään hirtettäväksi. Valkoisella, pehmeällä ja iän sekä pesemisenrypistämällä käsillään hän sovitteli paperien laidat tarkoin yhteen ja asetti ne sitten järjestykseen päällekkäin.

Seuraavassa paperissa oli kulunkiarvio muonan hankinnasta sotaväelle. Huolellisesti hän luki tämän asiakirjan useampaan kertaan, tutkien, olivatko hänen laskemansa summat oikeita, mutta äkkiä hänen mieleensä muistui äskenen keskustelu apulaisensa kanssa Svjetlogubin jutunjohdosta. Kenraali oli ollut sitä mieltä, ett'ei dynamiitin löytö Svjetlogubin asunnossa vielä todista hänen rikoksellisia aikeitansa. Apulainen taas oli kivenkovaa väittänyt, että se se juuri ilmeisesti osoittaa Svjetlogubin olleen salaliiton päämiehenä.

Tätä muistellessaan kenraali alkoi nyt punnita kaikkia asianhaaroja, jasilloin hänen sydämensä rupesi kovasti sykkimään topatun uniformunalla. Poimut olivat otsalla rypyssä, kankeina kuin pahvista tehdyt. Jasitten hän huokasi niin syvään, että valkoinen risti rinnalla, hänen ylhäisyytensä ilo ja ylpeys, oikein liikahti.

Mutta ennättäähän tässä vielä kutsua sihteerin, ja saattaneehan tämänkäskeyn siirtää ainakin tuonnemmas.

Kutsunko mä hänet, vai enkö?

Ja kenraalin sydän se sykki yhä kiivaammin ja kiivaammin.

Hän soitti.

Palvelija astui sisään kiirein, kuulumattomin askelin.

– Joko Ivan Matvéjewitsh on lähtenyt?

– Ei ole, teidän ylhäisyytenne; hän on kansliassa.

Kenraalin sydämen tykytykset vuoroin vaimenivat, vuoroin entistä tiheämmiksi kävivät. Hän muisti nyt lääkärin varoitukset, lääkärin, joka oli tutkinut häntä muutama päivä sitten.

"Ennen kaikkea", – niin oli tohtori sanonut "heti kuin tunnette, että teillä 'on sydän', täytyy teidän lakata toiminnasta ja muustasellisesta, mikä tekee teidät levottomaksi. Vähinkin mielenliikutus on teille turmiollista. Sitä teidän on karttaminen kaikin mokomin."

– Maksaakohan kutsua häntä?

– Ei, ei se ole ensinkään tarpeellista, – vastasi kenraali omaankysymykseensä ja jatkoi sitten:

– Niin, epäroiminenhän se juuri kiihottaa kaikista enimmäin. Mutta kunkerran pisti nimensä paperiin, niin sillä hyvä. *Ein jeder macht sich sein Bett und muss darauf schlafen* [Omalla tekemällään tilallaan kukinmakaa. Suomentaja.], – toisti hän lempi-sanankäyttönsä, – Ja mitäpäsinä tässä sitä paitsi suotta mieltäni rasitan? Minä olen korkeimmanvallan käskyläinen ja saatan semmoisena asettua yläpuolelle kaikkientuollaisten harkintain, – virkkoi hän, rypistäen silmäkulmiaan, ikäänkuin olisi tahtonut koota omassa itsessään kaiken sen kylmyyden, mitä hänellä sydämessään ei ollut.

Sitten johtui hänelle mieleen hänen viimeinen keskustelunsa keisarinkanssa: kuinka keisari vakavan näköisenä oli luonut häneen terävänkätseen ja sanonut: "Minä luotan teihin: niinkuin ette säästänytseänne sodassa, niin toivon teidän nytkin toimivan yhtä tarmokkaasti taistelussa radikaaleja vastaan; te pidätte kyllä huolen siitä, ettei teitä petetä, ettekä uhkauksia säikähdä. Hyvästi!" Ja keisari oli syleillyt häntä ja kääntänyt hänen puoleensa olkapäänsä suudeltavaksi. Kenraali muisti tämän, ja muisti vastauksensaakin: "Minulla ei ole oleva muuta harrastusta kuin saada panna henkenialttiiksi keisarillisen herrani ja isänmaani palvelukseen."

Ja muistellessaan tuota nöyrän alamaisen liikutusta, jota hän olituntenut, tietäen olevansa valmis uhrautumaan korkean herransa edestä, hän karkoitti mielestään ne ajatukset, jotka hetken verran olivat häntä häirinneet, allekirjoitti jäljellä olevat paperit ja soitti taaskelloa.

– Onko teepöytä katettu? – kysyi hän.

– Heti kohta, teidän ylhäisyytenne.

– Hyvä on. Saat mennä.

Huokaistuaan syvästi ja hieraistuaan sitä kohtaa, missä hänellä sydän oli, kenraali astui raskain askelin suuren, aution salin vasta vahattuaparkettiallattiaa myöten vierashuonetta kohti, josta kuului ääniä.

Kenraalittarella oli vieraita: kuvernööri rouvineen, muuan ruhtinatar – neiti ja suuri patriooti – ja kaartin upseeri, kihloissa kenraalinainoan naimattoman tyttären kanssa.

Kenraalitar, laiha rouva, huulet ohuet ja kasvojen ilme kylmä, istuipienen, matalan pöydän ääressä, jossa seisoivat teeserviisi ja hopeinen kannu väkiviinalampun päällä.

Teeskeltyä surua ilmaisevalla äänellä hän kertoi lihavalle ja ikäänsänähden liiaksikin nuorteleivalle kuvernöörin rouvalle, kuinka hän onlevoton miehensä terveydestä.

– Joka Jumalan päivä tulee yhä uusia ja uusia ilmiantoja salaliitoistaja kaikenmoisista kauheista asioista... ja kaikki tuo sälytetään Basilen hartioille. Hänen tulee ratkaista kaikki tuollaiset asiat.

– Älkäähän muuta sanoko, – virkkoi ruhtinatar. – *Je deviens féroce quand je pense à cette mandite engeance*. [Minä tulen raivoon, ajatellessani tuota kirottua joukkiota. Suom.]

– Niin, se on hirmuista. Aatelkaas, hän tekee työtä 12 tuntiavuorokaudessa, vaikka hänellä on semmoinen sydänvika! Minä pelkäänkövin, että...

Nähtyään miehensä astuvan sisään, hän ei päättänyt lausettaan.

– No niin, sen saatte kuulla häneltä itseltään... Barbin onihmeellinen tenori – jatkoi hän, suloisesti myhähtäen kuvernöörinrouvalle ja kääntäen puheenaiheen toisaalle.

Kenraalin tytär, terve, solakka tyttö, oli istunut sulhasensa kanssavieraskamarissa kiinalaisten verhojen takana.

He nousivat ja astuivat tervehtimään isää.

– Mutta, armas, sinuahan en ole nähnyt koko päivääni – virkkoikenraali, suudellen tyttärtään ja puristaen nuoren upseerin kättä.

Kumarrettuansa vieraille, kenraali istahti itsekkin pienen pöydän ääreen ja rupesi haastelemaan kuvernöörin kanssa viimeisistä uutisista.

– Ei, ei! Älkää puhuko noista yleisistä asioista, se on kielletty! – virkkoi kenraalitar, keskeyttäen miehensä.

– Ahaa! Tuoltahan tulee Kopjow. Hän varmaankin kertoo meille jotain hauskaa.

– Hyvää iltaa, monsieur Kopjow!

Ja viimeksi-mainittu, jota yleensä pidettiin terävapäisenä ja sukkelanamiehenä, oli jo ennen pitkää kertomassa uutta anekdootia, joka saikaikki nauramaan.

II

– Ei! Se on mahdotonta, mahdotonta, mahdotonta! Päästäkää minut!

Näin parkui Svjetlogubin äiti, koettaen riuhtaista itseänsä irti häntäpitelevän kansakouluopettajan, hänen poikansa ystävän, ja tohtorinkäsistä.

Svjetlogubin äiti oli sympaattinen rouva, nuorehko vielä, vaikkasuortuvat jo harmaissa ja ryppyjä silmän-aluksissa. Opettaja, Svjetlogubin ystävä ei ollut vielä ilmoittanut hänelle, ettäkuolemantuomio oli jo vahvistettu, vaan tahtoi ensin valmistaa häntätähän kamalaan uutiseen. Mutta hänen puhuessaan äidille pojasta, tämä jo hänen äänensä sävystä ja arkailevista katseistaan arvasi, että se, mitä hän pahimmin oli peljännyt, oli nyt käynyt toteen.

Hän oli asettunut asumaan pieneen huoneeseen kaupungin parhaimmassahotellissa.

– Miksikä te pidättelette minua? Päästäkää minut menemään! – huusihän, koettaen irtaantua tohtorin, heidän vanhan perheen-ystävänsä, käsistä.

Tohtori piteli häntä toisella kädellä käsivarresta, toisellaan hallitenpieniä tippapulloa pyöreällä pikku pöydällä sängyn vieressä. Rouva olioikeastaan hyvillään siitä, että häntä pidellään, sillä hän tunsi, ettähän kukaties tulisi tehneeksi jotain, mutta mitä, sitä hän ei tiennyt, ja pelkäsi omaa itseään.

– Rauhoittukaa. Ottakaahan hiukan valerianatippoja, – puhui tohtori, tarjoten hänelle jotain vaaleata nestettä viinilasissa.

Rouva vaikenä kohti ja, kooten voimansa, painoi päänsä litteätärintaansa vastaan ja vaipui sohvalle.

Hänelle muistui mieleen, kuinka hänen poikansa kolme kuukautta sittenoli lähtenyt hänen luotaan, kasvot niin murheellisina ja salaperäisinä. Ja sitten hän näki hänet 8-vuotiaana poikasena, samettipusero päällä, pienet jalat paljaina ja vaalea tukka pitkissä, aaltoilevissasuortuvissa.

– Ja hänen kanssaan, joka vielä on lapsi, hänen kanssaan he nytaikovat menetellä tuolla tapaa!

Hän kauhistui, sysäsi syrjään pöydän, riuhtaisihe tohtorin käsistäirti, mutta ovelle tultuansa hervahti jälleen nojatuoliin.

– Ja sanotaan, että on Jumala! – Mikä Jumala se on, joka tällaista sallii! Pois semmoinen Jumala! – huusi hän, milloin parahtaen itkuun, milloin purskahtaen hysterilliseen nauruun. – Ne hirttävät, nehirttävät hänet, joka uhrasi kaikki, koko elämänuransa, hänet, jokaantoi koko onnensa muille alttiiksi!

Niin hän puhui, vaikka tätä ennen myötäänsä oli nuhdellut poikaansasiitä, mitä nyt ihaili ja piti ansiona ja uhrautuvaisuutena.

– Ja näin he aikovat kohdella häntä! – huusi hän jälleen raivoissaan.

– Ja te sanotte vielä, että on Jumala!

– Enhän minä sano mitään; minä pyydän teitä vain ottamaan nämä rohdot.

– Minä en tarvitse mitään... Ha-ha-ha! huusi hän nyhkyttäen, epätoivoissaan.

Yön tullen hän oli niin uuvuksissa, ett'ei kyennyt enää puhumaan eikähuutamaan, tuijottihan vain avaruuteen, terävä, raju ilme katseessaan. Tohtori ruiskutti häneen morfinia, ja hän nukkui.

Hän nukkui rauhassa, unia näkemättä, mutta tajuntaan palajaminen tekihänen tilansa entistä huonommaksi. Kauheinta kaikista se, että ihmisetsaattavat olla niin julmia, ei ainoastaan nuo kamalannäköiset kenraalitsileiksi ajettuine leukoineen ja santarmit, vaan kaikki... kaikki... sisäkkökin, joka tyynenä tuli siivoamaan huonetta, ja naapuritkin, jotka viereisessä huoneessa iloisesti haastelivat keskenään, naureskellen, niinkuin ei olisi mitään tapahtunut.

III

Toista kuukautta oli jo Svjetlogub istunut kopissa ja ennättänytsillaikaa kestää monta sisällistä kokemusta.

Hän oli jo pienestä pitäin vaistomaisesti tuntenut, kuinka vääräähänen, rikkaan miehen, etuoikeutettu asema on. Tämä tunne heräsihänessä aina, kun hän näki kansan kärsivän puutetta. Hän koettitukehuttaa tätä tunnetta, mutta eipä vain oma personallinen onnionnelta eikä ilo ilolta tuntunut, kun hän omaa tilaansa vertasitalonpoikaisten ukkojen, lasten ja naisten tilaan, ja silloin häntä aina rupesi äkkiä hävettämään. Ei siinä kyllä, että nuo syntyvät, kasvavat ja kuolevat vailla niitä huvituksia, joita hänen on suotunauttia, vaan eiväthän he milloinkaan pääse edes työn ja puutteenpainosta.

Vapautuakseen tästä väärinteon asemasta, hän perusti yliopistollisen kurssin suoritettuaan, omilla varoillaan mallikoulun, säästäväisyys-seuran ja vaivaistalon. Mutta – niin kummalta kuinkuuluneeka – tällaisiin toimiin ryhdyttyänsä, hän tunsikin, että kunhän nyt katselee kansaa, niin häntä hävettää enemmän kuin ennen, jolloin hän oli viettänyt huimia päiviä ystäväinsä kera ja tuhlannut rahojensa kalliisiin ratsuihin. Hänestä tuntui, että kaikki tämä onkerrassaan nurinpäistä ja – mikä vieläkin tuskallisempaa – ettätässä on jotain pahaa, jotain siveellisesti väärää.

Tässä pettymystensä vaiheessa hän saapui Kijewiin ja tapasi siellä erään läheisimpiä kumppaneitaan yliopiston ajoilta. Viimeksi-mainittuteloitettiin kolme vuotta myöhemmin Kijewin linnan kaivannossa.

Hän oli vilkas ja erittäin lahjakas entusiastisesti ja kehoitti Svjetlogubialiittymään kansanvalistus-seuraan, jonka tarkoituksena oli saadatalonpojat käsittämään oikeuksiansa. Seura oli jakanut talonpojat eriryhmiin ja aikoi pelastaa heidät tilan-omistajain ja virkamiestenvallasta. Seurustelu uusien toverien kanssa selvitti lopullisesti neaatteen, joita Svjetlogub siihen asti oli vain pintapuolisestitoteuttanut. Nyt hän käsitti, mitä hänen on tekeminen. Hän palasimaalle ja aloitti aivan uuden elämän, yhä edelleen pitäen yhteyttä uusien ystäväinsä kanssa.

Hän rupesi kansakoulun-opettajaksi, muodosti täysikasvuisistakeskuspiirejä, luki heille kirjoja ja valtiollisia lentolehtiä ja tekitalonpojille selvää heidän asemastaan. Sitä paitsi hän kustanteliluvattomia kirjasia ja käytti kaikki tulonsa, kaikki, minkä säästetyksisai, samallaisten keskuksien perustamiseen muissakin kylissä.

Aivan ensi alussa toimintaansa Svjetlogub kohtasi kaksi odottamatontavastusta. Toinen oli se välinpitämättömyys, jota monetkin osoittivathänen harrastuksiansa kohtaan, ruveten katselemaan häntä epäluuloisinsilmin. (Harvoin vain joku yksityinen otti ymmärtääkseen jakannattaakseen häntä, ja nämäkin olivat usein sangen hämärää väkeä.) Toinen vastus tuli hallinnon puolelta. Hänen koulunsa suljettiin, poliisi pani toimeen kotitarkastuksia hänen ja hänen ystäväinsä luona, hänen kirjansa ja paperinsa otettiin takavarikkoon.

Ensimmäisestä vastuksesta – kansan kylmäkiskoisuudesta – Svjetlogubei paljoakaan välittänyt, mutta kovin häneen koski viran-omaistenmielettömät ja loukkaavat vainoamiset. Samaa saivat hänen ystävänsäkokea muuallakin, ja niinpä molemmiin puolin kiihoteltu viha virkavaltaavastaan kohosi niin suureen voimaan, että enin osa liittouneita päättiryhtyä julkiseen taisteluun sen kanssa.

Johtomiehenä tässä päätöksessä oli muuan Mezhenjétski, jota jokainenpiti järkähtämättömän lujatahtoisena ja kumoamattoman logikan miehenä ja kokonaan antauneena vallankumouksen palvelukseen.

Svjetlogub asettui hänkin tämän miehen johdettavaksi ja ryhtyiterroristiseen propagandaan samalla tarmolla, millä ennen oli toiminuttalonpoikain keskuudessa.

Tämä toiminta oli kieltämättä vaarallista, mutta se veti puoleensa Svjetlogubia.

Hän arveli: "Joko voitto tahi marttyrius, ja jos jälkimmäinen, niin se on oleva voitoksi asialle vast'edes." Ja näin hänessä liekkiinleimahtanut tuli ei sammunut koko hänen vallankumous-

toimintansaaikana, jota kesti seitsemän vuotta. Yhä se vain kiivaampana liekehti, saaden uutta virikettä niitten rakkaudesta ja kunnioituksesta, joittenkeskuudessa hän liikkui.

Svjetlogub ei pannut kovinkaan suurta merkitystä sille tosiasialle, että hän oli jo loppuun kuluttanut isältä perimänsä omaisuuden. Eikähän vähääkään välittänyt kaikesta siitä työstä ja puutteesta, jota hänniin usein sai kokea. Yksi seikka vain hänen mieltänsä kalvoi: se suru, minkä hän toiminnallaan oli tehnyt äidilleen ja sille nuorelle tytölle, joka holhottina asui äidin luona ja rakasti Svjetlogubia.

Loppujen lopussa muuan polisin vainoama terroristi pyysi häntä ottamaan talteen pienenlaisen määrän dynamiittia. Svjetlogub suostui, kauan aikaa epäroityään, hän kun ei oikein pitänyt tästä epämiellyttävästä miehestä.

Seuraavana päivänä poliisi piti kotitarkastuksen hänen asunnossaan ja – dynamiitti löydettiin. Häneltä tiedusteltiin, miten ja mistä hän oli sensaanut, mutta Svjetlogub ei antanut vähintäkään vastausta.

Paljon oli hänen ystäviänsä teloitettu, suljettu vankihuoneisiin jakarkoitettu; monet naisetkin olivat saaneet kovia kokea. Tämä saattoi Svjetlogubinkin tavoittelemaan marttyrin kruunua, ja siksi pä hänvängitsemisensä ja kuulustelujen ensi hetkinä tunsi suuramielennystä, jopa riemuakin.

Eikä tämä tunne haihtunut hänestä silloinkaan kuin hänet riisuttiin, tarkastettiin, suljettiin tyrmään ja rautainen ovi kumahti hänentakanansa kiinni. Mutta kului päivä, kului toinen, ja kolmaskin, kokonainen viikkokausi, toinen, ja viikko vieläkin. Koko tämän ajan hän oli viettänyt likaisessa, kosteassa kasematissa, jossa vilisieläväisiä. Aika oli vietettävä toimeettomuudessa ja yksinäisyydessä, jota silloin tällöin keskeytti koputuksilla tapahtuva keskusteluvankien kanssa viereisissä kasemateissa. Mutta naapureiltakin saitietää pelkkiä huonoja ja surullisia uutisia. Hänen yksinäisyyttänsä häiritsevät vain tylyjen ja vihamielisten miesten pitämät kuulustelut: he koettivat saada häntä ilmiantamaan rikostoverit.

Sekä hengen että ruumiin voimat alkoivat hänessä heikkenemistään heiketä, hän masentui ja etsi vain jotain pääsyä tästä sietämättömästä tilasta. Mielen-ahdistus se kävi sitäkin suuremmaksi, koska jo epäilyskin alkoi saada hänessä jalansijaa. Vankeutensa toisenakuukautena hän jo pelkäsi omaa itseänsä. Hän kauhistui omaa heikkouttaan. Ei siinä kyllä, että hän huomasi menettäneensä entisen lujutensa, hän vihasi nyt ja halveksui omaa itseänsä, ja tämä se vainyhä enemmän hänen mieltänsä suretti.

Kauheinta kaikista se, että hän vankihuoneessa alkoi kaipauksellamuistella sitä nuoruuden voimaa ja elämän-iloja, jotka hän niin keveästi oli uhrannut vapaudelle, ja joka nyt näytti hänestä niinviehättävältä, että hän pahoitteli kaiken sen kadottamista, mitä hän oli pitänyt hyvänä, ja mikä joskus oli kysynyt hänen toimeliaisuuttansa. Hän mielti välisti, kuinka herttaista olisikaanelää vapaudessa, maalla tai kaupungissa rakastettujen ja rakastavain ihmisten parissa, naida hänet tai joku muu ja elää valoisata, hiljaista, hauskaa elämää.

IV

Oli taas yksi noita murheellisia ja yksitoikkoisia päiviä hänen vankeutensa toisena kuukautena. Tavallisella tarkastuksella käydessään, vankilan inspehtori antoi Svjetlogubille pienen kirjan, kultaanpainettu risti ruskeassa kannessa, ilmoittaen samalla, että kuvernöörinrouva oli lahjoittanut muutamia Uusia Testamentteja, vangeille jaettaviksi. Svjetlogub kiitti ja myhähtäen laski kirjan pienelle, seinään kiinnitetylle pöydälle.

Inspehtorin mentyä, Svjetlogub ilmoitti koputuksella naapurilleen päällikön käynnistä. Naapuri vastasi saaneensa hänkin Uuden Testamentin.

Svjetlogub avasi sitten tuon pienen kirjan, jonka lehdet olivat kosteudesta takertuneet toisiinsa, ja rupesi lukemaan. Hän ei ollut milloinkaan lukenut Uutta Testamenttia, se kun ei hänen

mielestäänvarsinainen kirja ollutkaan. Sen verran hän siitä tiesi, mitä oliuskonnon-opettajalta kimnaasissa kuullut, ja mitä papit ja diakoniterityisellä lauluäänellä kirkoissa lukivat.

"Ensimmäinen luku. Jesuksen Kristuksen syntymäkirja, Davidin pojan, Abrahamin pojan... Abraham siitti Isakin, Isak siitti Jakobin, Jakobsiitti Judan..." Niin hän luki. "Ja Zorobabel siitti Abiudin", – jatkoi hän. Kaikki tuo oli sellaista, mitä hän oli luullut siitalöytävänsäkin: kummallista, sekavaa, jonninjoutavaa.

Ellei hän olisi ollut vankeudessa, ei hän olisi jaksanut lukea yhtäkäänsivua loppuun, mutta nyt hän jatkoi, itse lukemisen vuoksi. Hän lukiensimmäisessä luvussa, että neitsyt synnyttää, ja sellaisenennustuksen, että on syntävä muuan "Emmanuel", se on niin paljonsanottu: "Jumala meidän kanssamme."

– Missähän tämä ennustus toteutuu? mietti hän ja jatkoi edelleen. Niinhän luki toisenkin luvun, tähden ilmaantumisesta, ja kolmannen, Johanneksesta, jonka ruokana oli heinäsiikat, sitten neljännenkin, perkeleestä, joka ehdottaa, että Kristus syöksyisi vuorelta alas.

Kaikki tuo tuntui hänestä niin epä-intressantilta, että hän oli jovähällä panna kirjan kiinni, vaikka pitkiä olivatkin päivävankihuoneessa, ja ryhtyä tavalliseen puhdetyöhönsä: riisua paitansa jatappaa siitä eläväisiä. Mutta äkkiä muistui hänelle mieleen, että häntutkinnessa viidenteen luokkaan oli unohtanut yhden autuudenlajin, jonka tähden punaposkinen pappi, tukka käherrettynä, oli äkkiäsuuttunut ja antanut hänelle huonon arvonumeron. Hän ei muistanut nyt, mistä autuudesta silloin oli ollut puhe, ja rupesi lukemaan niitäkaikkia.

"Autuaat ovat, jotka vanhurskauden tähden vainotaan, sillä heidän ontaiwaan valtakunta." Niin siinä luki.

– Tuo saattaa koskea meitä, – arveli hän.

"Autuaat olette te, koska he pilkkaavat ja vainoovat teitä... Iloitkaatja riemukkaat, sillä näin he vainosivat profeetaita, jotka teidänedellänne olivat... Te olette maan suola... Jos siis suola tuleemauttomaksi, millä sitten suolataan? Ei se enää kelpaa mihinkään, muttaheitettää pois ja ihmisiltä tallattaa."

– Tämähän soveltuu meihin kaikin puolin, ajatteli hän ja lukiedelleen.

Päästyään viidennen luvun loppuun, hän pysähtyi.

– Älkää olko pahat, älkää huorintehkö, kärsikää pahaa, rakastakaavihollisianne... Niin, jospa kaikki eläisivät näin – mietti hän; – silloin ei vallankumouksia tarvittaisikaan.

Lukiessaan edelleen, hän syventyi niihin sivuihin, jotka hän käsitti. Mitä enemmän hän luki, sitä enemmän sai hänessä valtaa se ajatus, ettätätä kirjasta on saatavissa jotain erinomaisen suuriarvoista, jotainsellaista kerrassaan syvää, yksinkertaista ja liikuttavaa, jota hän ei ollut tätä ennen lainkaan kuullut, mutta joka hänen mielestään oli joaikoja sitten ollut hänelle tuttua.

"Sitten sanoi Jesus opetuslapsillensa: Jos joku tahtoo minun perässänitulla, hän kieltäköön itsensä ja ottakoon ristinsä ja seuratkoonminua."

"Sillä joka tahtoo henkensä vapahtaa, hän hukuttaa sen, mutta jokahenkensä hukuttaa minun tähteni, hän löytää sen."

"Sillä mitä se auttaa ihmistä, jos hän kaiken maailman voittaisi jasaisi sielullensa vahingon?"

– Niin, niin, kyllä se niin on, – mietti hän mielessänsä, ja kyneletkiertyivät hänelle silmiin. – Tämä on juuri sitä, mitä minä aiointehdä, ja mikä oli minulle tarpeellista: antaa henkeni alttiiksi, eisäilyttää sitä, vaan antaa se pois. Siinä riemu, siinä elämä. Paljonminä olen tehnyt ihmiskunnian tähden, en kansan kunniaksi, vaan siksi, että ne minusta hyvää ajattelisivat, joita minä kunnioitin ja rakastin: Natásha, Dmitri Shelómow. Mutta sitten tuli epäilyksiä, ja minä jouduinymmälle. Minä tunsin rauhaa vasta silloin kuin rupesin toimimaan, koskasieluni vaati minua siihen, vasta silloin kuin tahdoin hukuttaa omanitseni, hukuttaa sen kokonaan.

Siitä pitäin Svjetlogub vietti suurimman osan aikaansa tämän kirjanääressä, punniten lukemaansa. Se sai hänen mielensä sellaiseennöyryytyksen tilaan, että se kohotti hänet ulkopuolelle

ympäristöä, mutta samalla myös elähdytti hänen ajatusvoimansa niin vireäntoimintaan, ett'ei hän sellaista ennen ollut milloinkaan kokenut.

Hän ihmetteli, miksikä eivät ihmiset, kaikki ihmiset, elä niin kuin tässä kirjassa lukee.

– Niin suloista on elää, ei ainoastaan yhtä ihmistä varten, vaan kaikkia. Jos ihmiset näin eläisivät, eivät he muuta kaipaisi eivätkä tarvitsisi. Onnekasta olisi heidän elämänsä silloin. Voi jos kaikkestatästä tulisi loppu! Jospa minä pääsisin elämään jälleen vapaana! – Näin hän useinkin ajatteli. – Tai jos edes päästäisivät minut irtimuutamaksi päivää tahi lähettäisivät pakkotöihin! Yks kaikki, missä sitä sillä tapaa eläisi. Ja sillä tapaa minä olen elävä. Se on mahdollista ja välttämätöntä. Elää toisin – se on mieletöntä.

V

Kerran, sellaisena päivänä, jolloin hän oli iloinen ja tunsimielenlennystä, astui inspehtori hänen koppiaansa tavattomaan aikaan, tiedusteli hänen vointiansa ja kysyi, haluaisiko hän jotain. Svjetlogubhämmästy, käsittämättä, mitä tämä poikkeus tavallisesta järjestyksestä merkitsee, ja pyysi paperosseja. Hän odotti kieltoa, mutta inspehtorilupasi lähettää ne heti, ja vartija toi kuin toikin laatikollisen paperosseja ja tulitikkuja.

– Joku kaiketikin pitää minusta huolta, – arveli Svjetlogub, sytyttipaperossin ja rupesi kävelemään kopissaan edestakaisin, yhämietiskellen syytä tällaiseen asiointilan muutokseen.

Huomenissa hänet vietiin Oikeuteen. Siellä hän oli ollut jo monasti ennenkin, mutta tällä erällä ei häntä kuulusteltu. Yksi tuomareista nousi ylös, häneen katsomatta. Samoin muutkin. Ensimmäinen otti käteensä paperin ja rupesi lukemaan kovalla, juhlallisella, ontolla äänellä.

Paperissa sanottiin, että Anatolii Svjetlogub, osallisuudestaan avallankumouksellisessa toiminnassa, jonka tarkoituksena on jokoläheisessä tai kaukaisessa tulevaisuudessa kukistaa nykyinen hallitus, tuomitaan menettäneeksi kaikki säätyoikeutensa jakuolemanrangaistukseen hirttämisen kautta.

Svjetlogub kuunteli loppuun asti, pintapuolisesti vain ymmärtäenvirkamiehen julistamain sanain sisällystä. Hän huomasi, kuinkajärjetöntä on tuo "läheisessä tai kaukaisessa tulevaisuudessa" ja tuo "kaikkien oikeuksien" riistäminen kuolemaan tuomitulta ihmiseltä. Muttatodellista merkitystä siinä, mitä hänelle oli luettu, hän eikäsittänyt.

Vasta sitten kuin hänen oli käsketty poistua, ja hän santarminseuraamana tuli ulos kadulle, vasta sitten hän rupesi harkitsemaan, mitä hänelle vast'ikään oli julistettu.

– Tuo on jotain erehdystä, nurinpäistä, järjetöntä! Se ei saata ollaniin, – ajatteli hän heti kuin hänet oli suljettu jälleen vankilaan.

Hän tunsu itsessään niin paljon elinvoimia, ett'ei kyennyt kuolemataedes mielessäänkään kuvailemaan; hänen oli mahdoton ajatuksissaan liittää omaa itseänsä ja kuolemata toisiinsa.

Vankilaan palattuansa Svjetlogub istahti vuoteensa laidalle, sulkisilmänsä ja koetti saada selväksi, mikä kohtalo se nyt häntä odottaa. Mutta siihen hän ei pystynyt. Hänen oli aivan mahdoton kuvaillamielessään olemuksensa olemattomuutta elikkä sitä tosiasiaa, että hänet aiotaan tappa.

– Minutko, nuoren, hyväntahtoisen, onnellisen, jota niin monirakastaa! – ajatteli hän, muistellen äitinsä ja Natáshan ja ystäväinrakkauden-osoituksia. Minutko he tappavat, hirttävät! Kuka sen tekee jamistä syystä? Ja miten käy sitten käy, kun minä lakkaan olemasta? Ei, se on mahdotonta!

Vankilan inspehtori astui sisään. Svjetlogub ei ollut häntä tuntea.

– Kuka se on? Mitä te tahdotte? – virkkoi Svjetlogub. – Jaha, vaitekö se olette! No, niin, milloinkä se tapahtuu?

– En tiedä, – vastasi päällikkö. Seisottuaan sitten ääneti muutamansekunnin, hän virkkoi hellittelevällä äänellä: – Tuolla on pappi. Hän halajaisi nähdä teitä, valmistaa teitä...

– En huoli, en huoli. Minä en huoli mitään. Menkää pois! – huudahti

Svjetlogub.

– Ettekö sitten haluaisi kirjoittaa jollekin? Se on sallittua, – virkkoi inspehtori.

– Niin vaimenkin! Lähettäkää minulle kaikki, mitä tarvitaan. Minäkirjoitan.

Inspehtori meni pois.

– Huomis-aamuna se nähtävästi tapahtuu, ajatteli Svjetlogub. – Niihänse tavallisesti käy. Huomis-aamuna minua ei enää ole elävittenjoukossa... Ei, se on mahdotonta... Tämä on varmaankin unta!

Vartija tuli, tuoden kaksi kynää, mustetta, postipaperia ja muutamiasinisiä kuoria, ja siirsi tuolin pöydän eteen.

Kaikki tämä oli täyttä totta eikä unta.

– Minä en saa ajatella, en... Niin, minä kirjoitan äidille, – virkkoi

Svjetlogub. Hän istahti pöydän ääreen ja rupesi kirjoittamaan.

"Äiti armas!"

Niin hän kirjoitti kyynel silmissä.

"Anna minulle anteeksi, anna anteeksi kaikki se murhe, minkä olen sinulle tehnyt. Lienenkö erehtynyt vai enkö, mutta toisin en saattanut menetellä. Yhtä vain sinulta pyydän: anna minulle anteeksi."

– Mutta johan minä sanoin tämän, – ajatteli hän. – No niin, mitäpäsiitä! Ei ole aikaa enää aloittaa uutta kirjettä. – Ja hän jatkoi:

"Älä sure minua. Ennemmin tai myöhemmin, eikös se ole yhdentekevää? En pelkää enkä tekemääni kadu... Toisin en saattanut tehdä. Mutta anna minulle anteeksi, äläkä kannat katkeraa mieltä niitä kohtaan, joitten kanssa yhdessä työskentelin, äläkä niitäkään, jotka minut teloittavat. Ei olisi kukaan voinut toisin tehdä. Anna heille anteeksi. He eivät tiedä, mitä tekevät, mutta he elävät minun sydämessäni, he ylentävät ja lohduttavat mieltäni. Jää hyvästi! Minä suutelen Sinun kalliita, ryppyisiä, vanhoja käsiäsi."

Kaksi kyyneltä putosi paperille.

"Minä itken, en surusta enkä tuskasta, en katumuksesta tällä elämäni juhlallisimmalla hetkellä, vaan siitä syystä, että minä rakastan sinua. Älä tuomitse minun ystäviäni, varsinkaan Prohorovia, siitä, että hän on syynä kuolemaani. Kuinka suloista on rakastaa sitä, jota en ole moittinut, vaan jota joka tapauksessa olisin oikeutettu tuomitsemaan tai vihaamaan. Kuinka suloista rakastaa sellaista ihmistä, vihollistansa! Sano Natáshalle, että hänen rakkautensa tuotti minulle lohdutusta ja iloa. En ollut täysin selvillä tuosta, mutta sydämeni sisimmissä minä tunsin sen. Helpompi oli elää, tietäessäni hänen olevan olemassa ja rakastavan minua. Ja nyt olen sanottavani sanonut. Jää hyvästi!"

Hän pani kirjeen kokoon, pisti sen kuoreen ja istahti sängyn laidalle, kätet polvillaan ja kyyneliään nieleskellen.

Svjetlogub ei voinut millään muotoa vielääkään uskoa, että hänen täytyykuolla. Hänestä tuntui kaikki tämä olevan unta. Turhaan hän koettiherätä siitä.

Tämä viimeinen ajatus synnytti hänessä toisen, sen nimittäin, ettäkenties koko elämäkin tässä maailmassa on pelkkää unta vain, josta heräjäminen on kuolemaa. Ja jos niin on, niin eiköhän tietoisuus tämän maailman elämästä olekin vain heräjämistä entisen elämän unesta, elämän, jonka yksityiskohdat ovat jääneet unohduksiin, niin että elämätäällä ei ole alkua, vaan uutta muotoa ainoastaan.

– Ja niinpä minäkin kuolen ja siirryn uuteen olemuksen tilaan.

Tämä ajatus miellytti häntä, mutta yrittäessään pysähtyä siihen, häntunsi, että juuri tämä ajatus tekee mahdolliseksi katsoa kuolemaapeltovta silmiin.

Hän väsähti viimein. Aivot eivät jaksaneet enää toimia. Hän sulkisilmänsä ja istui kauan aikaa, ajattelematta mitäkään.

Hän luki kirjeensä uudelleen läpi, mutta huomattuaan sen lopulla Prohorowin nimen, hän tuli äkkiä ajatelleeksi, että kirjeen saattaa joutua ja kaiketi joutuukin viran-omaisten luettavaksi, ja silloinhan hän on saattanut Prohorowin perikatoon.

– Hyvä Jumala, mitäs minä olin tehdäkään! huudahti hän, repi kirjeensä kapeiksi kaistaleiksi, ja poltti ne huolellisesti poroksi lampunpäällä.

Hän oli kirjeensä alkanut epätoivo sydämessä, mutta nyt hän tunsirinnassansa rauhaa, jopa iloakin.

Hän otti puhtaan lehden ja ryhtyi heti kirjoittamaan uutta kirjettä.

Ajatus ajeli toistaan hänen päässänsä.

"Äiti armas ja kallis", – kirjoitti hän, ja silmät ne jälleen sameneivat kyynelien kyyneleistä. Hän pyyhkäisi ne pois hihallaan, nähdäkseen, mitä oli kirjoittanut.

"Kuinka vähän tunsinkaan omaa itseäni ja kaikkea sitä rakkauden ja kiintymyksen voimaa Sinua kohtaan, mikä minun sydämessäni alati asui! Nyt sen tiedän ja tunnen, ja muistaissani meidän pieniä kinastuksiamme ja Sinua kohtaan käyttämiäni tylyjä sanoja, minua surettaa ja hävettää. Anna minulle anteeksi ja muista vain minun hyviä puoliani, jos niitä lainkaan on ollut."

"Kuolema ei minua pelota. Totta pulmakseni min'en käsitä, en usko sitä. Jos kuolemaa on, niin eikö sitten ole yhdentekevää, kuolenko kolmekymmentä vuotta, vai kolmekymmentä päivää ennemmin tai myöhemmin?"

– Mutta mitäpä minä tässä filosofioitsen? ajatteli hän. —

Kirjoitanpa niinkuin äskeiseenkin kirjeeseen jotain hyvää loppuun. —

Hän jatkoi:

"Niin. Älä tuomitse minun ystäviäni, vaan rakasta heitä, varsinkin sitä, joka oli syynä kuolemaani. Suutele puolestani Natášaa ja sano hänelle, että olen aina häntä rakastanut."

Sitten hän palasi jälleen omaa tilaansa miettimään.

– Ja sitten? Mitäs sitten tapahtuu? – virkkoi hän. – Eikö mitään?

Toki sentään. Mutta mitä?

Ja nyt selveni hänelle kerrassaan, ett'ei hänellä ihmisenä ole eikösaatakaan olla vastausta näihin kysymyksiin.

– Ja miksikäs tuollaista itseltäni kyselenkään? Miksi? Niin, miksi? Eisa kysellä, pitää elää, niinkuin minäkin vast'ikäni elin, tätäkirjettä kirjoittaessani. Jokainen on tuomittu kuolemaan jo aikaasitten, ja kumminkin me elämme. Ja onnekasta onkin elämä ja riemuatäynnä... kun rakastaa. Niin, kun rakastaa. Kirjoitellessani tuotakirjettä tuossa, minä rakastin ja olin onnellinen. Sillä tavoin meidän pitää elää. Ja mahdollista on eläinkin niin, aina ja kaikkialla, vapaanaja vankina, tänään ja huomenna ja hamaan loppuun saakka.

Svjetlogub tunsu sisällisen tarpeen saada puhua jonkun kanssasydämellisesti. Hän kolkutti oveen ja, vahtimiehen pilkistettyä "kurkosta" sisään, kysäisi, paljonko kello on, ja joko hänenvahtivuoronsa pian loppuu. Toinen kun ei vastannut mitään, niin hänpyysi häntä kutsumaan inspehtorin.

Tämä tuli ja kysyi, mitä Svjetlogub tahtoo.

– Minä olen kirjoittanut kirjeen äidilleni; toimittakaa se hänelle.

Äiti johtui mieleen jälleen, ja silloin kiertyi kyynelien kyyneleitä hänensilmiinsä.

Inspehtori otti kirjeen ja lupasi toimittaa sen perille. Hän olilähtemäisillään pois, mutta Svjetlogub pidatti hänet.

– Kuulkaas nyt. Te olette hyvä mies; miksikä vaimenkin rupesitte näin julmaan toimeen? – virkkoi Svjetlogub, kajoten inspehtorin hihaan.

Toinen myhähti epäluonnollisesti, loi silmänsä maahan ja vastasi:

– Omalla tavallaanhan kukin elää.

– Parempi olisi, jos jättäisitte tämän viran. Ainahan mies tointa saa, ja teidän olette niin hyvä mies... Minä kenties...

Inspehtori nielaisi kyynelensä, teki jyrkän käännöksen vasempaan jariensi pois, paiskattuaan oven perässään kiinni.

Hänen liiketuksensa teki syvän vaikutuksen Svjetlogubiin. Ilonkyyneleitä vuodatellen hän rupesi kävelemään edestakaisin kopissaan, tuntematta vähintäkään pelkoa. Päinvastoin hän oli sellaisessamielenlennyksen tilassa, joka kohotti hänet korkealle tästä maailmasta. Se kysymys, johon hän niin turhaan oli hakenut vastausta, kysymys: mitä hänestä tulee kuoleman perästä? – se näytti nyt olevan ratkaistu, ei positiivisella järkipäisellä vastauksella, vaantietoisuudella todellisesta elämästä, joka hänessä nyt asui.

Ja hän muisti evankeliumin sanat: "Totisesti, totisesti minä sanonteille: Ellei maahan langennut nisunjyvä kuole, niin se kuivettuu, mutta jos se kuolee, niin se tuo paljon hedelmää."

– Minähän olen nyt maaperään putoamassa. Niin, totisesti, totisesti! – mietti hän.

– Jospa nyt voisi nukkua! – virkkoi hän sitten, – jott'ei voimatkokonaan pettäisi!

Hän heittäysi vuoteelleen, sulki silmänsä ja vaipui äkkiä uneen.

Hän heräsi kello kuusi aamulla valoisan, herttaisen unennäöntunnelmissa.

Hän oli ollut istuvinaan pienen, vaaleatukkaisen tyttösen kera puussa, kumarruksissa oksain alla, jotka olivat täynnään mustia, kypsäkirsiä. Niitä he keräilivät suureen, vaskiseen vatiin. Marjat putoavat vadin ohi maahan, mutta ympärillä on kummallisia eläimiä, kissan näköisiä, jotka sieppailevat niitä, heittelevät ilmaan jaottavat jälleen kiinni. Ja tuota katsellessaan tyttö nauraa, janauru tarttuu Svjetlogubiinkin, niin että hänkin nauraa unessa, itsekään tietämättä, miksi. Äkkiä kirpoaa vaskivati tyttösen käsistä. Svjetlogub yrittää siepata sen kiinni, mutta ei ennätäkään, ja silloin vati vierimään alas, tarttuu välillä oksiin, ja putoaa vihdoinkin kovallahelinällä maahan.

Hän heräjä hymysuin, valveillaankin vielä kuullen tuon vadin helinää. Se tulee rautapulttien kolinasta käytävässä. Kuuluu askeleita jakiväärin kalketta. Äkkiä selviää hänelle kaikki.

– Voi jospa vois nukahtaa jälleen! – ajattelee Svjetlogub.

Mutta se on mahdotonta. Askelet ovat jo pysähtyneet oven taa. Svjetlogub kuulee, kuinka avain hakee reikänsä, ja ovi narahtaukseen.

Sisään astuu santarmiupseeri, inspehtori ja sotamiehiä saattoväkenä.

– Kuolemako? Entäpä sitten? Minä tulen. Hyvä. Kaikki hyvin – miettii Svjetlogub, tuntien jälleen olevansa samassa juhlaissamielentilassa, joka hänet eilenkin oli vallannut.

VI

Samassa vankilassa istui myös muuan iäkäs talonpoika, vanhauskolaistenlahkoa.

Hän oli menettänyt luottamuksensa opettajiinsa ja etsiskeli "totisiauskoa." Hän kielsi sekä kirkon, aina Nikonin ajoilta asti, että hallituksenkin, hamasta Pietari tsaarista saakka. Tsaarin valtaa hänsanoi "tupakka-valtakunnaksi" ja toi häikäilemättä esiinmielipiteitään, syytellen pappeja ja hallituksen virkamiehiä. Hän joutui tutkinnon alaiseksi, pantiin kiinni, ja siitä pitäin oli häntä kuljetettu vankilasta toiseen.

Vähät hän siitä, ett'ei enää ole vapaa, vaan vankina, että vartijatkohtelevat häntä tyyliä, että hänet on pantu kahleisiin, että toiset vangit häntä pilkkaavat, että he kaikki, niinkuin virkamiehetkin, kieltävät Jumalan ja tekevät vääryyttä toisilleen, kaikin tavoin saastuttaen Jumalan kuvaa omassa itsessään. – Sellaistahan hän olinähty kaikilla maailmassa, vapaana ollessaan. Kaiken tuon hän tiesi olevan seurausta siitä, että ihmiset olivat kadottaneet totisen uskon ja eksyneet kuin sokeat penikat

emästänsä. Mutta hän tiesi, että totinen usko on olemassa. Hän tiesi sen, sillä hän tunsi tämän uskonsydämessään ja etsiskeli sitä kaikkialla. Ja ennen kaikkea hän luulilöytävänsä sen Johanneksen ilmestyskirjasta:

"Joka paha on, se olkoon vielä paha, ja joka saastainen on, se tulkoon vielä saastaiseksi, mutta joka vanhurskas on, se tulkoon vielähurskaaksi, ja joka pyhä on, se tulkoon vielä pyhäksi."

"Ja katso, Minä tulen pian, ja Minun palkkani on minun kanssani, antamaan kullenkin, niinkuin hänen työnsä on."

Ja hän luki myötäänsä tätä salaperäistä kirjaa, odotellen joka hetki "Hänen tulemustansa", joka ei ainoastaan "anna kullekin, niinkuin hänentyönsä on", vaan ilmoittaa ihmisille Jumalan koko totuuden.

Sinä aamuna, jolloin Svjetlogub oli teloitettava, tämä vanha mies, kuultuaan ulkoa rummunpärinää, kiipesi akkunaansa ja ristikon läpi näkirattaiden ajavan pihalle, näki kähärätukkaisen ja kirkassilmäisennuoren miehen hymysuin astuvan vankilasta pihalle ja nousevanrattaille. Pienessä, valkoisessa kädessään hän piteli kirjaa, puristaensitä sydäntänsä vasten. Lahkolainen tunsi sen Uudeksi Testamentiksi, januori mies, nyökytellen päättään akkunoista katseleville vangeille, myhähtäen kohtasi hänenkin katseensa.

Hevoset nykäsivät, ja rattaat nuoren kulkijansa kanssa vierivät vankilan portista ulos, sotamiesten ympäröiminä ja kolisten kadunkivityksellä.

Lahkolainen laskeutui alas akkunalta, istahti vuoteensa laidalle javaipui mietteisin:

– Tämä yksi se on löytänyt totuuden, – virkkoi hän itsekseen. – Antikristuksen palvelijat ne hirttävät hänet nyt, estääkseen häntä vainjulistamasta sitä jokaiselle.

VII

Oli sumuinen syys-aamu. Aurinko ei tullut näkyviin, ja kostea, lämmintuuli puhalsi mereltä.

Raitis ilma, kartanot, hevoset ja uteliaasti katselevaiset ihmiset, – kaikki tuo veti Svjetlogubin huomiota puoleensa. Istuen penkillä, seljin hevosiin, hän vasten tahtoansakin tuli tarkastelleeksi perässäastuvain sotamiesten ja ohitse kulkevain kaupunkilaisten kasvoja.

Varhaista oli vielä. Kadut, joita myöten häntä vietiin, olivat melkein autioina. Ei näkynyt kuin työmiehiä. Tuossa kulki muutamia muurareita, tahraiset esiliinat edessä. He seisahtuivat ja kääntyivät ympärinsä, katsellen rattaita. Yksi heistä virkkoi jotain muille, kättäänhuiskaisten; he kääntyivät ja läksivät jatkamaan matkaansa. Tulivastaan raskaita rautakankikuormia, jyristen ja kovaa kolinaa pitäen. Ajajat käänsivät kookkaat hevosensa syrjään, tietä tehdäkseen vankirattaille, pysähtyivät sitten ja katselivat häntä oudostelevallauteliaisuudella. Yksi heistä otti lakin päästään ja risti silmänsä. – Muuan kokki, valkoinen patalakki päässä ja valkoinen esiliina edessä, astui portista ulos, kori käsivarrellaan, mutta, nähtyään rattaat, pyörähti samassa takaisin ja tuli jälleen esille naisen seurassa. Jasitten kumpikin juosta läähättämään rattaiden perässä, silmätaarallaan niinkauan kuin voivat niitä nähdä. – Mies huonoissavaatteissa, parta ajamaton ja tukka harmaa, virkkoi jotain portinvartijalle, kiivaasti huihoen käsillään ja moittivasti osoitellen Svjetlogubia. – Kaksi pientä poikaa puikahti kadulle. Kasvot rattaitakohti ja eteensä katsomatta he astuivat rinnan rattaiden kanssakatukivitystä myöten. Toinen, vanhempi, eteni kiirein askelin; toinen, pikkuinen, lakitta päin, pidellen kiinni kumppanistaan jakauhistuksella katsellen omituisia ajoneuvoja tuossa, tuskin pysyiperässä ja myötäänsä kompasteli pienillä jaloillaan. Kohdattuaan poikasen katseen, Svjetlogub nyökäytti hänelle päätään. Tällainen liiketuon rattailta istuvan, kammottavan miehen puolesta säikäytti poikaparan niin pahanpäiväiseksi, että hän silmät selkoseljällään ja suuauki oli vähällä ruveta parkumaan, mutta Svjetlogub lähetti hänelle lentomuiskun ja myhähti lempeästi. Silloin poikanenkin äkkiä vastasi hänelle suloisella, hyväntahtoisella myhäyksellä.

Tietoisuus siitä, mitä hänelle on tapahtuva, ei häirinyt tällä matkalla kertaakaan Svjetlogubin juhlallista mielentilaa.

Vasta silloin kuin rattaat olivat tulleet lähelle hirsipuuta, ja Svjetlogub, maahan päästyään, oli huomannut kaksi pylvästä ja niittenpäässä poikkipuun sekä ilmassa heiluvan hienon nuoran, vasta sillointuntui, niinkuin mikä olisi sysännyt häntä sydämeen. Hän kalpeni jakääntyi pois, mutta sitä kesti vain silmänräpäyksen. Hän näki lavanedustalla tummat rivit sotamiehiä, kivärit olalla, ja upseereita, jotkaliikkivat pitkin rintamaa. Samassa kuin häntä ruvettiin viemäänrattailta eteenpäin, kajahti odottamatta rumpujen pärinä, josta hänsäikähti. Sotamies-rivien takana hän näki hienoja ajoneuvoja, joissaistui herroja ja naisia: he olivat saapuneet katsomaan tätä näytelmää.

Tuota nähdessään Svjetlogub hämmästyí ensi alussa, mutta äkkiä hänmuisti, mikä hän itsekin oli ollut, ennen vangiksi joutumisistaan, jasilloin hänen kävi sääli noita ihmisiä. Hehän eivät tiedä sitä, mitähän nyt tietää... – Mutta kyllä he sen saavat tietää. Minä kuolen, mutta Totuus on elävä. He saavat sen tietää. Ja kaikki he voivat jatahtovat olla onnellisia, en minä yksin...

Hän vietiin lavalle upseerin saattamana. Rumpujen pärinä lakkasi, jaupseeri luki luonnottomalla äänellä – joka rummunpäriinän perästäkuului tavattoman heikolta tällä avonaisella kentällä – luki tuontyperän, jo tuomarinkin julki julistaman kuolemantuomion, jossapuhutaan kaikkien oikeuksien riistämistä ihmiseltä, jota viedääntapettavaksi, ja tuosta läheiseen tai kaukaiseen tulevaisuuteentähtäväästä tarkoituksesta.

– Ja miksikä, miksikä he tekevät kaikkea tuota? – ajatteli Svjetlogub. – Sääli, ett'eivät sitä ymmärrä, enkä minäkään saata sitäheille selittää, mutta kyllä se heille vielä selvenee, selveneejokaiselle.

Pappi sinipunervassa kasukassa, hivukset pitkät ja harvat, astui Svjetlogubin eteen, hopeinen risti laihassa, valkoisessa, koukistetussakädessään, joka pisti esiin mustan, samettisen päällyshihan alta.

– Laupias Jumala... – alkoi hän, siirrettyään ensin ristin vasemmastakädestä oikeaan ja ojentaen sitä sitten Svjetlogubia kohti.

Tämä säpsähti ja kääntyi pois päin. Hän sanoi jotain melkein tyylytuolle papille, joka on läsnä moisessa näytelmässä ja sittenkin puhuulaupeudesta, mutta muistettuaan evankeliumin sanat: "He eivät tiedä, mitä he tekevät", hän sai itsensä hillityksi ja virkkoi säveästi:

– Älkää panko pahaksi, mutta minä en halaja tuota. Antakaa minulleanteeksi, mutta minä en todellakaan kaipaa sitä. Kiitos!

Hän ojensi kätensä papille. Tämä siirsi ristin vasempaan käteensä, puristi Svjetlogubin kättä, koettaen olla katsomatta häneen, ja astuilavalta alas.

Rummut taas pärisemään, tukahduttaen kuulumattomiin kaikki muut äänet.

Papin jälkeen astui lavalle keskikokoinen harteva ja lujaruumiinen mies, yllään lyhyt, suoraselkäinen takki venäläisen paidan päällä. Hänastui Svjetlogubia kohti, lavan lautain taipuessa hänen raskaittenaskeltensa alla. Tämä mies loi rajun katseen Svjetlogubiin, tuli aivan lähelle häntä, levittäen ympärilleen ilkeätä viinan ja hien hajua, tarttui koukkuisilla sormillaan hänen käsiinsä niin, että kipeätä teki, veti ne seljän taakse ja köytti lujasti kiinni. Sen tehtyänsä, pyövelipysähtyi tuokioksi, ikäänkuin miettimään, loi silmänsä Svjetlogubistamuutamiin lavalle laskemiinsa kappaleisin ja sitten nuoraan tuollapoikkipuussa. Nähtyään, että kaikki on käsillä, mitä tarvitaan, pyöveliastui nuoran luokse, teki sitten jotain ja lykkäsi Svjetlogubialähemmäksi nuoraa ja lavan laitaa.

Samoin kuin Svjetlogub tuomiotaan kuullessansa ei ollut voinut käsittääkaikkea, mitä tapahtui, niin ei hän nytkään kyennyt täydelleentajuamaan lähestyvän hetken merkitystä, ja niinpä hän kummastellenkatseli pyöveliä, joka tuossa niin vapaasti, taitavasti jahuolellisesti toimitti kamalata työtään. Pyövelin kasvot olivat aivantavalliset venäläisen työmiehen kasvot, ei tylät, vaan yhteenkohdistuneet, niinkuin konsanaankin sellaisella, joka koettaa suorittaavälttämättömän ja monimutkaisen tehtävänsä niin tarkasti kuin suinkin.

– Hiukan eteenpäin, – sanoi pyöveli käheällä äänellä, lykäten häntälähemmäksi laitaa.

Svjetlogub siirtyi.

– Herra, auta minua, armahda minua! – kuiskasi hän itsekseen.

Svjetlogub ei uskonut Jumalaan, oli usein nauranutkin niitä, jotka uskoivat. Eikä hän nytäkään Jumalaan uskonut, hän kun ei voinut Häntäsanoin lausua eikä opetuksissaankaan omaksensa ottaa. Mutta hän tunsikin, että tuon Ainoan puoleen kääntyminen on nyt realistisinta, mitä häntietää. Hän tiesi myös, että tämä avuksi-huuto on välttämätön järkeä, se kun välittömästi vahvistaa ja rauhoittaa häntä.

Hän läheni laittaa. Vastan tahtoansakin hän katsahti sotamies-riveihin ja hienopukuisiin katselijoihin, ja silloin hän tuli vielä kerran ajatelleeksi: Miksikä, miksikä vainenkin he noin tekevät?

Hänen kävi niin surku heitä sekä itseänsä, ja kyyneleitä kiertyi hänensilmäänsä.

– Eikö sinun ole sääli minua? – virkkoi hän, katsahtaen pyövelinvilkkaisin, harmaisin silmiin.

Viimeksimainittu pysähtyi tuokioksi, ja hänen kasvonsa synkistyivät.

– Näin se nyt käy! Älä törise! – mutisi hän, nopeasti kumartuen lavanlattiaan, missä oli hänen päällystakkiinsa ja joku vaatekappale, sieppasi sitten huimalla liikkeellä Svjetlogubia molemmin käsintakaapäin, viskasi hänen päänsä yli pussin ja nykäisi sen nopeasti alasvyötäisille.

– Sinun käsiisi minä annan henkeni, – ajatteli Svjetlogub, muistaen evankeliumin sanat.

Hänen henkensä ei vastustanut kuolemaa, mutta luja, nuori ruumis vieroisit, ei ottanut alistuakseen ja tahtoi nousta taisteluun.

Hän yritti huutaa, riuhtaista itsensä irti, mutta tunsikin samassasilmänräpäyksessä sysäyksen, tunsikin menettäneensä tukeen jalkainsa alta, tunsikin tukehtumisen fyysillisen kauhistuksen, huminan päässään ja – kaikki oli kadonnut.

Svjetlogubin ruumis roikkui nuorassa. Hartiat vielä kahdesti kohosivat ja laskivat.

Parin minuutin kuluttua pyöveli, synkästi rypistäen kulmiaan, laskikätensä ruumiin olkapäille ja sysäsi sitä lujasti alaspäin.

Ruumis ei liikkunut enää. Täyteläinen pussi vain hiljalleen heilui. Pää oli luonnottomasti taipunut eteenpäin. Sääret pistivät esiin; vankilansukat näkyivät niissä.

Pyöveli astui sitten alas lavalta ja ilmoitti komentajalle, että nyt saa ruumiin ottaa paulasta irti ja haudata.

Tunnin kuluttua se otettiin alas hirsipuusta ja vietiin siunaamattomaan hautausmaahan.

Hirttäjä oli täyttänyt käskynmukaisen tehtävänsä. Mutta helppoa ei ollut tuo täyttäminen. Svjetlogubin sanat: "Eikö sinun ole sääliminua?" ne yhä soivat hänen korvissaan.

Pyöveli oli tuomittu vankeuteen murhasta ja pantu vankeuteen, jossahänellä teloittajantoimen takia oli muutamia vapauksia ja etuoikeuksia. Mutta tästä päivästä aikain hän kieltäytyi tuosta toimesta, jota oli ottanut suorittaakseen, ja pani sillä viikolla viinaan ei ainoastaan rahansa, vaan verraten hyvät vaatteensakin, ja joutui sellaiseentilaan, että hänet ensin suljettiin koppiin ja siirrettiin sieltä sairaalaan.

VIII

Muuan vallankumouksellisen terroristipuolueen johtajia, Ignátii Mezhenjétski, se sama, joka oli saanut Svjetlogubinkin osalliseksi vallankumoukselliseen toimintaan, ja joka oli otettu kiinnimaaseudulla, oli siirretty Pietariin. Samassa lääninvankilassa kuin hän, istui sekin vanha lahkolainen, joka oli nähnyt, kuinka Svjetlogubia lähdettiin viemään hirtettäväksi. Hän oli tuomittu vankiksi ennen pitkää Siperiaan.

Lakkaamatta hän yhä edelleenkin mietiskeli totista uskoa ja mistä jamitenkä siitä tiedon saisi. Ja usein hän, noita asioita ajatellessaan, muisteli kirkasta nuorukaista, joka oli kohti kuolemaansa kulkenutiloinen hymy huulillaan.

Kuultuaan tuon nuorukaisen ystävän istuvan tässä samassa vankilassa jaheidän olleen samaa uskoa, lahkolainen riemastui ja sai ylivalvojaltaluvan päästä tuon nuorukaisen ystävän pakinoille.

Ankara oli kyllä valvonta vankilassa, mutta Mezhenjétskin onnistuisittenkin pysyä yhteydessä puolueensa kanssa. Päivästä päivään hän vainodotteli uutisia siitä miinasta, jonka hän oli keksinyt

ja valmistanutsaarin junan räjäyttämistä varten. Muistellen nyt muutamiaerikoiskohtia, hän tarkasteli ja järjesteli ajatuksissansasuunnitelmiaan, antaakseen niistä sitten tovereillensa tiedon. Kuniylivalvoja tuli hänen koppiinsa ja salaperäisesti, puoliääneen ilmoittierään vangin tahtovan puhutella häntä, silloin hän ihastui, toivoentämän keskustelun kautta paremmin pääseväsä yhteyteen ystäväinsäkanssa.

- Kuka se on?
- Talonpoika.
- Mitä hänellä on asiaa?
- Hän tahtoo puhua uskosta.

Mezhenjétski myhähti.

– No antaa hänen tulla, – lausui hän. – Nuo lahkolaiset – arvelihän itsekseen – vihaavathan hekin hallitusta. Hänestä saattaa kentiesolla hyötyäkin.

Ylivalvoja läksi ulos, mutta avasi muutaman minutin perästä ovenuudelleen ja päästi sisään vanhan, tutisevan ukon, jolla oli tuuheatukka, harva ja harmaa parta ja lempeät, mutta väsyneet siniset silmät.

- Mitäs teillä on asiaa? – kysyi Mezhenjétski.

Vanhus vilkaisi häneen, loi sitten silmänsä kiiruusti alas ja ojensihänelle pienen, työstä karkean, kuihtuneen kätensä.

- Mitäs teillä on asiaa? – kysyi Mezhenjétski toistamiseen.
- Tahtoisin puhella teidän kanssanne.
- Mistä?
- Uskosta.
- Mistä uskosta?

– Sanotaan teidän olleen yhtä uskoa sen nuorukaisen kanssa, jonkaantikristuksen palvelijat kuristivat nuoralla Odessassa.

- Minkä nuorukaisen?
- No sen, joka hirtettiin Odessassa viime syksynä.
- Tarkoitatte kaiketi Svjetlogubia?
- Häntä juuri. Oliko hän teidän ystävänne? Ja kysyessään ukko jokakerta loi Mezhenjétskiin läpituokevan katseen lempeistä silmistään, laskien sen sitten heti kohta maahan jälleen.

- Niin, hän oli minulle hyvin läheinen.
- Ja yhtä uskoa?
- Nähtävästi, – vastasi Mezhenjétski myhähtäen.
- Siitäpä juuri tahtoisin teidän kanssanne puhuakin.
- Mitäs te oikeastaan tahdotte?
- Saada tietää, mikä teidän uskonne on.

– Meidän uskomme... no niin... istukashan, – sanoi Mezhenjétski, olkapäitään kohauttaen. – Meidän uskomme on tämä: me uskomme, ettävalta on niitten käsissä, jotka rasittavat ja pettävät kansaa, ja ettämeidän täytyy armotta taistella näitten ihmisten kanssa, vapauttaaksemme kansan, jota he eksploiteeraavat – totuttuun tapaansaMezhenjétski käytti vieraskielistä sanaa, mutta korjasi sen kohta: kettävät. Siksipä heidät pitää tuhota. He tappavat, ja heitä pitäätappaa, kunnas mielensä muuttavat.

Vanha lahkolainen loi silmänsä maahan ja huokasi.

– Meidän uskomme, – jatkoi Mezhenjétski on se, että meidän pitääkukistaa despootinen hallitus, omaa itseämme säästämättä, jaaikaansaada vapaa, kansallinen hallitus.

Ukko huokasi taaskin syvään, nousi ylös, oikoen takkinsa poimuja, heittäysi siten polvilleen ja syöksi Mezhenjétskin jalkain juureen, painaen otsansa likaiseen lattiaan.

- Mitäs te tuossa ryömitte?

– Älkää kierrelkö... sanokaa minulle, millainen teidän uskonne on, – sanoi ukko, nousematta ja päättään kohottamatta.

– Sanoihan minä, millainen se on. Nouskaa ylös, muutoin en puhu enäänyhtään sanaa.

Ukko nousi.

– Semmoistako se oli sen nuorukaisenkin usko? – kysäisi lahkolainen, vilkaisten tuon tuostakin Mezhenjétskiin lempeillä silmillään ja luodenkatseensa taas maahan.

– Semmoista se oli, ja sen uskon tähden hänet hirtettiin, ja sen uskontähden minäkin olen joutunut koppivankeuteen.

Vanhus teki syvän kumarruksen ja läksi ääneti pois.

– Ei, ei tämä uskoa ole, – arveli lahkolainen itsekseen. – Se toinentiesi, mikä oikea usko on, mutta tämä joko vain kerskailee olleensasamaa uskoa kuin hänkin, tahi muutoin vain ei tahdo ilmaista sitä... Noniin, minun täytyy yhä edelleen etsiskellä sitä, hellittämättä... Jumala on kaikkialla, niin täällä kuin Siperiassakin, ja ihmisiäkin onkaikkialla. Kieli se vie vaikka Kijewiin.

Niin ajatteli vanhus, ottaen jälleen käsiinsä Uuden Testamentin. Seaukeni Ilmestyskirjan kohdalta. Hän pani silmälasit nenälleen, istahtiikkunan ääreen ja rupesi lukemaan sitä.

IX

Kului vielä seitsemän vuotta. Mezhenjétski oli istunut koppivankeutensaajan Pietari-Paavalin linnassa ja lähetettiin sieltä pakkotöihin.

Paljon hän oli saanut kärsiä näitten seitsemän vuoden kuluessa, muttamielipiteitään hän ei ollut muuttanut, eikä ollut hänen tarmonsakaanmurtunut. Kuulusteluissa, joita hänen kanssaan oli pidetty ennenlinnaa sulkemista, hän oli hämmästyttänyt tutkijoitaan ja tuomareitaanlujalla ja halveksivalla esiintymisellä niitä kohtaan, joitten vallassahän oli. Sydämensä pohjassa hän tosin tunsu kovaa tuskaa, tietäessään, että hänen on täällä vankilassa mahdoton suorittaa loppuun sitätehtävää, jonka hän oli päällensä ottanut, mutta näyttänyt hän sitä ei. Muiitten yhteyteen tullessaan hän tunsu sydämessään ylpeätä uhmailua. Kyseltäessä hän oli vaiti, vastailen silloin vain kuin saattoi tehdäkiusaa ristikuulustelun pitäjille, niinkuin santarmiupseerille jatutkintatuomarille.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.